

KARKONOSZE ZNANE I NIEZNANE

SPRÁVA KRKONOŠSKÉHO NÁRODNÍHO PARKU

www.krnap.cz

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

Jeśli chodzi o wiek, nawet wśród gór, Karkonosze należą do starsuszków. Od czasu, kiedy gdzieś na południowej półkuli utworzyły się ich fundamenty minęło aż 600 milionów, a może nawet miliard lat. Później niesamowicie powoli przesuwwały się w kierunku swego obecnego położenia, w międzyczasie rozciągając się i pokonując równik. W Europie natrafiły na epoki lodowcowe, których ślady w postaci ukształtowanych przez mróz gleb, moren, jezior, reliktowych roślin i zwierząt oraz innych pozostałości zlodowaceń należą do najcenniejszych skarbów karkonoskiej tundry arktyczno-alpejskiej. Całkiem niedawno pojawił się tu człowiek, który zaczął Karkonosze zmieniać; karczował lasy i kosodrzewinę, wydobywał minerały... Twardo

walczył z ziemią o swoją kromkę chleba. Mimo to, szanując podstawowe prawa natury, stworzył środowisko na swój sposób zrównoważone. Obecnie odwiedzający są przekonani, że karkonoskie grzbiety są jedyną rzeczą, jaką warto obejrzeć w parku narodowym. Nie jest to jednak do końca prawdą, ponadto skupienie się wyłącznie na niektórych tradycyjnych szlakach sprawia, że są one zatłoczone i niszczone setkami tysięcy butów i bucików. Jednocześnie tuż obok można znaleźć mnóstwo spokojnych, malowniczych i wartych odwiedzenia miejsc. I właśnie o nich można dowiedzieć się z niniejszej publikacji.

1

Albeřické kamieniołomy

Teren i szeroka okolica dawnej kopalni wapienia w 1986 roku otrzymały status pomnika przyrody, będącego pod ochroną ze względu na zjawiska krasowe, występujące w żyłach wapiennych przechodzących przez fylity serycytowe, roślinność wapieniolubną oraz liczne w tym miejscu białe krokusy. Do innych rosnących tu roślin należy dziewięciornik błotny, ozorka zielona i goryczuszka Wettsteina. Największą formacją krasową jest Jaskinia Albeřická, odkryta podczas prac górniczych w 1887 roku w kamieniołomie Bischof. Jej częścią jest również największe w Czechach podziemne jezioro. Podczas systematycznych prac badawczych, prowadzonych w jaskini od 1968 roku stwierdzono, że składa się z ona czterech poziomów, z których najrozleglejszy (z największymi przestrzeniami połączonymi korytarzami) jest poziom środkowy. Na trzecim poziomie

znajdują się podziemne jeziora o głębokości sięgającej nawet 20 metrów. Czwarty poziom jest zatopiony i jak dotąd nie został zbadany. Długość jaskini wynosi około 250 metrów, przez co jest najdłuższa na całym terenie KRNP. Jest raczej uboga w nacieki krasowe, maksymalna długość kolorowych stalaktytów i stalagmitów wynosi 25 cm i można je znaleźć jedynie w zachodniej części jaskini. W tej samej okolicy, w ścianie kamieniołomu Celní znajduje się też wejście do odkrytej dopiero w 1974 roku Krakonošovy jeskyně (Jaskinia Liczyprepy). Z kolei o paleniu wapna przypomina zwieńczona drewnianą konstrukcją ośmiokątna wieża XIX-wiecznego pieca tunelowego, w której obecnie znajduje się ekspozycja, podsumowująca 700 lat tutejszego osadnictwa.

2

Las Barta (Bartův les)

Las Barta znajduje się na południowym stoku Rýchor, na którym dostrzec można najwyraźniejsze ślady po prowadzonym w Karkonoszach wydobywaniu złota. Ma ono zresztą w Rýchorách długoletnią tradycję. Najstarszym świadczącym o nim znaleziskiem może być znaleziona w Trutnovie złota moneta celtycka z I wieku przed naszą erą, jednak pierwsze pisemne wzmianki na temat wydobywania złota na tych terenach pochodzą dopiero z 1542 roku. Jego największy rozkwit trwał od drugiej połowy XVI do końca XVIII wieku. Usytuowany w Sklenářovicích Pochwerk, czyli młyn do kruszenia rudy został zburzony w 1781 roku, co zakończyło erę wydobywania złota w Rýchorách.

W przypadku metody wydobywania stosowanej w lesie Barta (Bartabusch, powstał podobno w wyniku przekształcenia zdrobniałego imienia Bartłomiej)

materiał pozyskiwano za pomocą rowów, których długość mogła wynosić nawet 15 metrów, drążonych w strefach złotonośnych. Wymywany wodą wzruszony materiał skalny na końcu rowu gromadził się w dole o płaskim dnie. Po przepłukaniu skałę płonną wytlukiwano pod rów, często aż do koryta potoku, skąd zabierała ją woda podczas ulewnych deszczów. Najbardziej znaną z tutejszych odkrywek jest Velká pinka, na której dnie znajdowały się zasypane obecnie szyby głębinowe Trenčín i Velká Dobrotivá. Również tutaj w XVI wieku znajdowała się wyjątkowa maszyna do odprowadzania wody, skonstruowana przez Jana Jirského z Hradce. Wysokiej jakości kopalina z Rýchor zawierała również srebro i pallad. Drugie złożę podobnego typu znajduje się w brazylijskim Serra Pelada.

3

Torfowisko Černošské rašeliniště

Leśne torfowisko rozpościera się na płaskiej przełęczy pomiędzy Černou horou i Světlu horou, na wysokości 1 199–1 215 m nad poziomem morza. Leży na kwaśnym, nieprzepuszczalnym podłożu z ortognejsu i powstało po ustąpieniu lodowca, mniej więcej 6 000 lat temu, zapewne w miejscu wielkiego jeziora, które stopniowo zarastało bagienną roślinnością. W ten sposób utworzyła się warstwa torfu o grubości 2,5 m i całkowitej powierzchni wynoszącej około 420 000 m³. Miejsca bezleśne, w szczególności zaś skraje torfowiska porasta kosodrzewina, większość terenu pokrywa jednak torfowiskowy las świerkowy. Tutejsza społeczność roślinna składa się z wielu typowych gatunków, takich jak modrzewnica zwyczajna, żurawina droбноowocowa, bażyna

obupłciowa, rzadka bagnica torfowa, wełnianka pochwowata i wąskolistna, turzyca, sitowate i inne. Spośród zwierząt zanotowano występowanie: rzadkiego wilkosza *Alopecosa pinetorum*, reliktowych ważek miedziopierś górską i żagnica sina, jaszczurki żyworodnej, drozda obrożnego, cietrzewia zwyczajnego i wielu innych gatunków. W 1978 roku, na skraju największej powierzchni bezleśnej, jako część ścieżki naukowej wzniesiono wieżę widokową o wysokości 2,5 m, którą odnowiono w 1998 roku. Kolejnym punktem widokowym z którego można podziwiać panoramę wschodnich Karkonoszy jest Hubertova vyhlídka. W 1952 roku, przed powstaniem KRNAP, torfowisko uzyskało status rezerwatu przyrody, obecnie zaś jest częścią 1 strefy parku narodowego.

4

Čertova strouha

W ostatnim dwudziestolecu XIX wieku Karkonosze ucierpiały z powodu kilku katastrofalnych powodzi (najbardziej niszcząca w lipcu 1897), które spowodowały olbrzymie straty materialne. Aby zapobiec podobnym zdarzeniom na Łabie, Izerze i Upie wzniesiono rozległe zapory. W latach 1901–1902 do regulowania cieków włączony został również potok Čertova strouha, wzdłuż oraz w poprzek którego wzniesiono wzmocnienia, których celem było zmniejszenie siły powodzi. 43 poprzeczne progi, 194 metry wałów wzdłuż nurtu oraz inne obiekty zostały wzniesione z miejscowego granitu. Olbrzymie bloki skalne zostały poddane dokładnej obróbce, by ściśle przylegały jeden do drugiego. Wzmocnienia te do dzisiaj nazywane są „ścianami cyklopów”. Transport

kamiennych bloków w najbardziej niedostępne miejsca odbywał się w zimie, na specjalnych saniach przemieszczanych siłą ludzkich mięśni. W przeciwieństwie do elementów regulujących rzekę w dolnym biegu, tutaj cały system zbudowany był bez wykorzystania żelaza i betonu. Produkcją, naprawą i konserwacją narzędzi kamieniarskich zajmowały się warsztaty kowalskie zbudowane bezpośrednio na placach budowy. Na prawym brzegu Čertovy strouhy, na końcu ścieżki edukacyjnej, można obejrzeć szczątki jednego z nich. Wykonane wtedy wzmocnienia na Čertově strouze działają i pełnią swą rolę do dziś, co dobitnie świadczy o wielkich talentach konstruktorskich naszych przodków.

5

Mogita Červenky

Sceną tragicznych śmierci o których niebawem wspomnimy jest Dlouhý důl, wąska dolina o długości mniej więcej 3 km, od północy granicząca ze stokami Luční hory i wychodzącej z niej Železné hory, zaś od południa z Zadní planinou i Stohem. Doliną płynie Svatopetrský potok, niekiedy zwany też Dolským, do którego z obu przeciwległych, stromych stoków wpływa kilka mniejszych strumieni. Źródło potoku znajduje się pod przełęczą, pomiędzy Luční horou i Zadní Planinou. W pobliżu usytuowane jest schronisko górskie Výrovka. Dolina Dlouhého dolu otoczona jest licznymi stokami z których schodzą lawiny. Jednym z nich (należy do najniebezpieczniejszych) jest Pramenný důl, znany też pod nazwą Červinkova mulda. Nieco zniekształcona nazwa przypomina tragiczną

śmierć Oldřicha Červenky, reprezentanta Czechosłowacji w narciarstwie alpejskim, który zginął tu pod lawiną wiosną 1951 roku. Aby uczcić jego pamięć umieszczono tu poświęcony mu krzyż, zaś dużo niżej, u zbiegu potoków Pramenného i Dolského wzniesiona została kamienna piramida – Mogita Červenky (1 085 m n. p. m.). Do jak dotąd ostatniej tragedii doszło w tym miejscu 26 grudnia 2008 roku. W pobliżu poświęconego Července krzyża lawina porwała trzech narciarzy. Dwóm z nich udało się przeżyć, jednak trzeci zmarł wskutek wychłodzenia, pomimo akcji Górskiego Pogotowia Ratowniczego.

6

Śląskie Kamienie (*Dívčí kameny*)

Śląskie Kamienie to granitowe skałki znajdujące się na płaskiej części Śląskiego lub inaczej Granicznego Grzbietu, wznoszącego się na wysokość 1413 m nad poziomem morza. Formacja składa się z dwóch grup maczug skalnych o wysokości 2–8 m, oddalonych od siebie o około 100 m. Mają bardzo charakterystyczny kształt i stoją w otoczeniu usypisku głazów skalnych, co związane jest z ich powstaniem i rozwojem. Podobnie jak pozostałe występujące w Karkonoszach maczugi skalne, również te powstały w dwóch fazach. Podczas pierwszej, pod wpływem intensywnej erozji chemicznej zachodzącej w wilgotnym klimacie, większa część granitu uległa rozczłonkowaniu. W efekcie przetrwało jedynie najtwardsze jądro skalne, pokryte warstwą zwietrzałego materiału. Podczas drugiego etapu całkowitemu zwietrzeniu uległa również

ta warstwa, odkrywając gołe wychodnie skalne. Na płaskich lub lekko pochylonych szczytach maczug utworzyły się okrągłe lub elipsoidalne niecki skalne, niektóre z niewielkimi kanalikami odpływowymi. Średnica i głębokość niecki może wynosić nawet kilkadziesiąt centymetrów. Powstały prawdopodobnie w wyniku selektywnej erozji mechanicznej, wspomaganej przez procesy chemiczne i zapewne również mikroorganizmy. Jak dotąd zjawisko to nie zostało szczegółowo wytłumaczone. Z pewnością pochodzenie tych tworów jest całkowicie naturalne i nie mamy tu do czynienia z zagłębieniami ofiarnymi czy innymi wytworami człowieka. Czeska nazwa (Dziewczęce Kamienie) wywodzi się prawdopodobnie od legendy, zgodnie z którą zginęła tu młoda pasterka. Według innej właśnie pod tymi kamieniami przyszyły na świat dwie dziewczynki.

7

Dziewczęce mostki (Dívčí lávky)

Tę nazwę nosi zbieg Łaby i Białej Łaby. Dalej cała rzeka nosi już nazwę Łaba, natomiast Biała Łaba traktowana jest jako jej dopływ, mimo że jej źródła obfitują w większą ilość wody od źródeł Łaby. Od roku 1878 na prawym brzegu rzeki stał dom „U dívčí lávky” (Mädlestegbaude). Jego powstanie miało związek z budową szlaku turystycznego Harracha prowadzącego przez dolinę Łabski Kociół (Labský důl). Z początku budynek pełnił rolę posterunku strażników pobierających myto. Piesi płacili 2, a konni 20 grajcarów, zaś zebrane środki chociaż w części pokrywały koszt utrzymania przeprawy. Od 1891 roku działała tu restauracja, w której sprzedawano wodę sodową, mleko i owoce. W 1942 roku budynek spłonął i pozostały po nim tylko resztki kamiennych fundamentów.

W ich pobliżu znajduje się obecnie sezonowy punkt informacyjny Administracji KRNP. W 1974 roku, bezpośrednio u zbiegu rzek, według projektu architekta Polaka zbudowano restaurację Myslívna, z charakterystycznym, sięgającym aż do ziemi dwuspadowym dachem, z odkrytą więźbą wewnętrzną. Wnętrze obiektu obfituje w elementy stylizowane na ludowe oraz trofea łowieckie. Na brzegach Łaby, na obszarze Dziewczęcych mostków oraz pobliskim wzniesieniu Dívčí stráň wybudowano cztery rzopiki – przedwojenne betonowe bunkry, broniące ogniem karabinów maszynowych przeprawy z Sedmidolí do Špindlerova Mlýna.

8

Dolina Białej Łaby

Biała Łaba, dopływ Łaby o długości 8,3 km, płynie malowniczą, dziką i usianą głazami doliną rozciągającą się na 6,5 km, zaś jej nurt obfituje w niewielkie wodospady i bystrzyny. Znaczący wpływ na ukształtowanie terenu miały zarówno erozja, jak i oddziaływanie lodowca, którego pozostałością jest miejscami zniszczona przez człowieka morena czołowa. Koryto rzeczki wyłobione jest w miękkim granicie średniokrystalicznym, jednak cała dolina położona jest na styku skał granitowych i gnejsów. W cieku gromadzi się woda z dorzeża o powierzchni około 20,6 km², przy przeciętnym przepływie wynoszącym 0,77 m³/s. Z obu stron górnej połowy doliny, szczególnie ze stoków Kozich hřbetů schodzą lawiny śnieżne, w wyniku których zginęło tu też wielu ludzi.

W okolicy pobliskiego potoku Čertovy strouha od drugiej połowy XVII wieku

działał szyb górniczy, stworzony na polecenie hrabiego Morzin. Całe jego wyposażenie spłonęło w 1704 roku, następnie zaś korytarze zatopiła woda. W latach 1889–91 w dolinie wytyczono turystyczny szlak Webera, nazwany tak na cześć pochodzącego z Vrchlabí dziekana i czołowego działacza Karkonoskiego Stowarzyszenia Turystycznego.

W związku z przeprowadzaną na początku XX wieku regulacją nurtów tutejszych cieków, u zbiegu Białej Łaby i Čertovy strouhy powstała drewniana szopa, służąca jako magazyn materiałów i narzędzi oraz miejsce zakwaterowania kamieniarzy. Odkupił ją Wenzel Hollmann i przebudował na restaurację. Później, mniej więcej w roku 1930 wybudował nowy budynek, który po przebudowie z lat osiemdziesiątych służy do dziś.

9

Las Dvorský

Las leżący na wysokości 1033 m nad poziomem morza jest najwyższym punktem grzbietu Rýchor i stanowi południowo-wschodnią granicę Karkonoszy. W 1938 roku zbudowano tam linię lekkich umocnień, złożoną z bunkrów rzopików i stabilnych przeszkód przeciwpiechotnych. Szkody, jakie wyrządzone wtedy w środowisku dziś są już mało widoczne. W szczytowych partiach przetrwały resztki dawnych puszczy bukowych, o wielopięnnych i poskręcanych drzewach, niespotykanych w innych częściach kraju. Również w Rýchorách w przeszłości prowadzono intensywną gospodarkę rolną opartą na hodowli bydła. Jeszcze w XIX wieku pasło się ono również w lesie, zgryzając i deformując stożki wzrostu młodych buków. Młode drzewka były też przycinane przez

ludzi potrzebujących drewna na opał, w związku z czym obecnie tutejsze drzewa przybierają dziwaczne i poskręcane kształty. Zgryzanie przez bydło, duża wysokość i ostry klimat wpłynęły również na wygląd pojedynczych buków rosnących na bezleśnych terenach otaczających schronisko Rýchorská bouda, wzniesione w 1929 roku. W enklawach noszących nazwy Rýchorská květnice i Rýchorská studánka oraz pobliskim Dvorském lesie w 1960 roku ustanowiono rezerwat przyrody, w którym występuje wiele rzadkich gatunków górskich roślin np. zawilec narcyzowaty, biała odmiana sasanki alpejskiej i ostróżka wyniosła.

10

Skála Harracha

Wyrazista wychodnia skalna na wschodnim zboczach Mechovince (1 074 m n. p. m.), jednego z sześciu szczytów Žalského hřbetu, nosi nazwę Skála Harracha. Ukształtowała się z chlorytowo-mikowego łupka metamorficznego, powstałego wskutek metamorfozy drobnokrystalicznego piaskowca tufitowego. Powierzchnia skały jest mocno pofalowana, z widocznymi żyłami kwarcytu o grubości dochodzącej do 1,5 cm. Wysokość wychodni wynosi około 10 m, a cała skała leży na poziomie 1036 metrów nad poziomem morza. Na jej szczycie znajduje się zabezpieczony poręczą punkt widokowy. Został on zbudowany w 1893 roku przez Klub Czeskich Turystów, który nadał mu też imię na cześć swojego mecenasa, hrabiego Harrach. Bezpośrednio w pobliżu skały,

w odległości około 50 metrów od niej znajduje się czerwony szlak turystyczny, noszący imię nauczyciela, ikony czeskiego narciarstwa i propagatora górskiej turystyki Jana Buchara. Urodził się w Mřičné, w 1859 roku i ponad 40 lat nauczał w szkole w Dolních Štěpanicích. W zimie 1892 roku dostał od Jana Harracha do wypróbowania narty wyprodukowane według norweskiego wzoru i stał się ich wielkim entuzjastą. Już w następnym roku przyczynił się do założenia Czeskiej Wspólnoty Karkonoskiej Ski Jilmnice. Do jego zasług należy też stworzenie sieci noclegowni studenckich. Entuzjazm Buchara pomógł w przekształceniu górskich chat w schroniska i przejściu z hodowli bydła na turystykę.

11

Kamienie Harrachův

Z wyglądu przypominają wielkie kamienne klocki, ustawione na małym wzniesieniu nad stromym stokiem Velké Kotelní jámy, na Vnitřním (Wewnętrznym) lub inaczej Českém (Czeskim) grzbiecie Karkonoszy, na wysokości 1421 m nad poziomem morza. Wysokość tych wychodni skalnych wynosi do 5 m. Powstały z jasnoszarego, grubokrystalicznego porfirowego granitu biotyto- wego z charakterystycznymi wypustkami ze skaleni o wielkości 2–5 cm. Taki sam typ granitu występuje też w okolicy pobliskiej Mogiły Hanče i Vrbaty (1 416 m n. p. m.), a także na szczycie Vrbatova návrší i w małym kamieniołomie pod schroniskiem Vrbatova bouda, tuż przed wjazdem na parking. Jest to jedyna tego typu formacja na styku granitu i skały macierzystej i jedyna utworzona z granitu

porfirowego. Z Kamieni Harrachův rozciąga się dobry widok na wszystkie strony świata. Na wschodzie można dostrzec Mogiłę Hanče i Vrbaty, wybudowaną przez narciarzy z Jilemnice w 1922 roku, zburzoną w czasie Drugiej Wojny Światowej i po jej zakończeniu ponownie odbudowaną. Upamiętnia tragiczne wydarzenie z 24 marca 1913 roku, kiedy podczas odbywających się w tym miejscu zawodów narciarskich na dystansie 50 km, po gwałtownej zmianie pogody w szalejącej burzy śnieżnej zginęli czeski zawodnik Bohumil Hanč i jego przyjaciel Václav Vrbata, który pospieszył mu na pomoc. Aby uhonorować tę przyjaźń i poświęcenie dzień 24 marca jest obecnie świętowany jest jako Dzień Górskiego Pogotowia Ratunkowego.

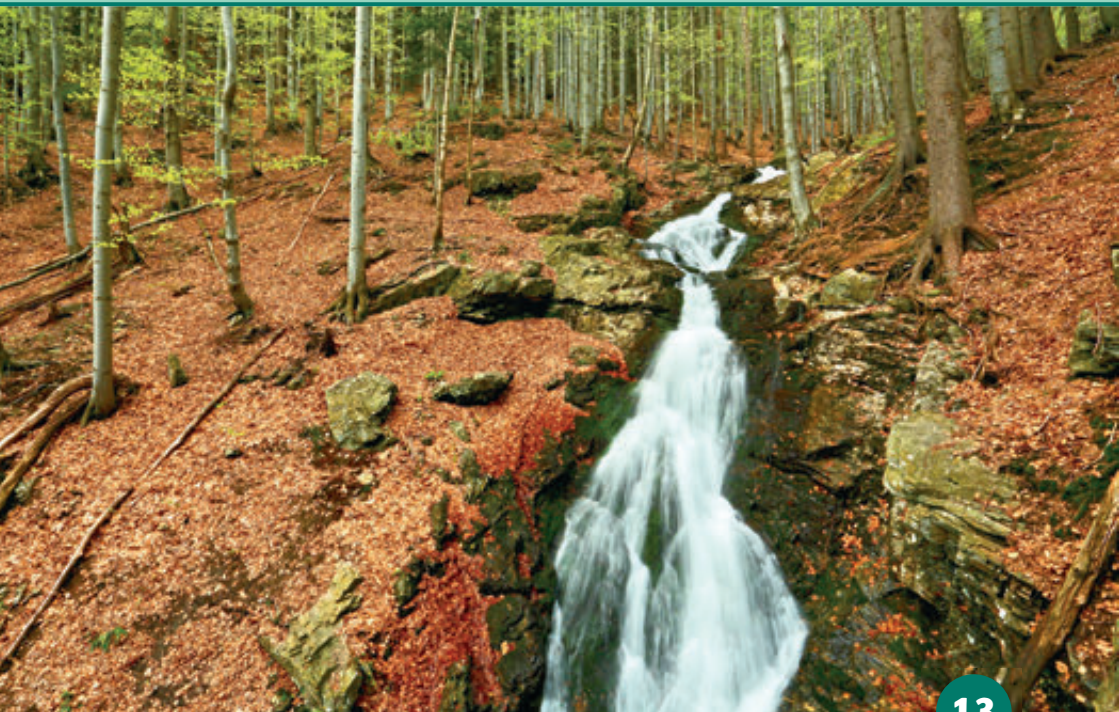

12

Zamek Nístejka

Ruiny zamku Nístejka znajdują się na położonej na wysokości 430–450 m nad poziomem morza ostrodze skalnej, stromo wznoszącej się u zbiegu potoków Vysockého lub też Vápenského, Farského lub też Hradského i rzeki Izery. W 1996 roku, w związku z występowaniem gatunku lepnik odgiętoowocowy, elementów kwiatnych buczyn, a także gniazdowaniem rzadkiej muchotłówki małej, miejsce to, wraz z przylegającymi do niego lasami na osypiskach uzyskało status pomnika przyrody. O dawnym istnieniu twierdzy świadczą dziś wyłącznie resztki walcowatej wieży, rowy wydrążone w skale i prostokątne szczątki niewielkiego kasztelu. Pierwsza wzmianka o zamku pochodzi z 1369 roku związana jest z osobą Jindřicha z Valdštejna (i Nístejky – Henrici de Waldenstain dicti

Nyestyeczka), który sprzedał ten zamek, prawdopodobnie Janovi ze Stráže, którego potomkowie, szlachecki ród Vartenberk władali na okolicznych włościach. Nístejka była też domem dwukrotnie ułaskawionego buntownika Vaňkaz Jenštejna, zaś do 1459 roku zamkiem zarządzał jego syn Mikuláš. Po jego śmierci król Jerzy z Podiebradu z nieznanymi przyczynami podarował twierdzę Majnušovi z Hryzela. Nístejka zostaje opuszczona po wielkim pożarze, do którego doszło w drugiej połowie XV wieku. Jej nazwa może wywodzić się od słowa nístěj – dolnej części pieca hutniczego, ale też pieca kaflowego, który w tamtych czasach stał w zamku.

13

Wodospad Hutský

Nazwa wodospadu wywodzi się od Hutského potoku, którego źródła znajdują się pod Lysou horou, niedaleko schroniska Dvoračky. Wodospad znajduje się w stromej dolinie, poroślej mieszanym lasem bukowo-świerkowym. Powstał na styku twardszych kwarcytów serycytowych i bardziej miękkich łupków metamorficznych. W górnej części jest przeplatana bystrzynami kaskadą, natomiast w części głównej przekształca się w pochyły wodospad. Jego szerokość waga się w granicach 0,5–3 m, natomiast całkowite nachylenie wynosi 30–35°. Określenie jego wysokości jest dosyć problematyczne. Sam stromy wodospad, w którym woda splywa pod kątem 50°, ma jedynie 6,8 m, zaś długość całego progu wodospadu wynosi 16,6 m. Przepływ wody wynosi około 45 l/s.

Z kolei Hutský potok został tak nazwany na cześć pierwszej karkonoskiej huty szkła powstałej w 1562 roku, której założycielem i pierwszym właścicielem była rodzina Schürer, słynna ze swoich wyrobów ze szkła. Po wykarczowaniu okolicznych lasów huty zamknięto, jednak od 1625 roku rozpoczęto tu wydobywanie srebra, miedzi i ołowiu, przy wsparciu właściciela tych posiadłości, Albrechta z Valdštejna. Po jego śmierci zaprzestano prac wydobywczych i miejscowa ludność zajęła się produkcją sukna i płótna, a przede wszystkim rolnictwem w górskich gospodarstwach. Wodospad Hutský i znajdujące się w jego pobliżu schronisko były w przeszłości celem wycieczek mieszkańców Rokytnice. Co niedziela odbywały się tu też zabawy taneczne.

14

Tablica pamiątkowa Kaviny w Obřím dole

Słynny botanik Karel Kavina (* 4. 9. 1890 – † 21. 1. 1948) ukończył studia przyrodnicze na wydziale filozofii Uniwersytetu Karola. Następnie w tamtejszym Zakładzie Botaniki zajmował się systematyką i ekologią roślin zarodnikowych oraz morfologią. W swoich pracach skupiał się na wątrobowcach. Jego pierwszą obszerniejszą monografię pt. „České rašeliničky” (Rośliny czeskich torfowisk) opublikowano w 1912 roku. W 1915 roku na Uniwersytecie Karola obronił pracę habilitacyjną „Monografia českých wątrobowců plechovatých”. W 1923 roku został mianowany profesorem leśnej i rolniczej botaniki w Wysokiej Szkole technicznej w Pradze, gdzie wykładał aż do swojej śmierci. Należał do zasłużonych dendrologów, zasłynął też jako taksonom, mykolog,

brilog i obrońca przyrody. Opublikował 13 prac specjalistycznych i ponad 140 artykułów fachowych i popularno-naukowych. Jego czołowym i najpopularniejszym dziełem okazała się jednak sześciotomowa Botanika rolnicza. Obok działalności publicystycznej i naukowej zajmował się też ochroną przyrody, współtworzył projekt utworzenia karkonoskiego Parku Narodowego, którego powstania w 1963 roku niestety już nie dożył. Po śmierci jego prochy rozsypano w Obřím dole, w pobliżu pomnika, który został tu wzniesiony na jego cześć (wielki kamień z tablicą pamiątkową). Za drewnianym mostkiem można dostrzec wysoki na 5–7 m wał lodowcowej moreny bocznej, o długości około 200 m, będący pozostałością plejstoceńskiego zlodowacenia Karkonoszy.

15

Kotelní jámy

Velká Kotelní jáma i Malá Kotelní jáma należą do typowych podwójnych kotłów, wydrążonych przez lodowiec w zboczach doliny. Położone są na wysokości pomiędzy 1050 a 1410 metrów nad poziomem morza. O ile pierwszy z wymienionych kotłów utworzył się w granicie, o tyle drugi ukształtował się w łupku metamorficznym. Obie formacje są od siebie oddzielone niewielkim, skalistym grzbieciem Kotelnským (Liščím). W kotłach występują resztki moren lodowcowych, zaś nachylenie ich stoków miejscami wynosi nawet 45°. Z Kotelních jam wypływa Kotelnský potok, będący prawym dopływem rzeki Jizerky. W szeroko pojętej okolicy górnej części Kotelnského grzbietu można dostrzec wystające ponad podłoże wychodnie skalne z wapienia krystalicznego, w pobliżu znajduje się również pochodzący z XIX wieku sztyb badawczy,

z małą hałdą erlanu, czyli metamorficznej skały wapienno-krzemianowej z wysoką zawartością wapienia. Na okolicznych skałach z erlanu i wapienia rośnie wiele gatunków roślin wapieniolubnych, takich jak goździk pyszny, goździk okazały czy skalnica naprzeciwlistna. Właśnie wśród tutejszych wychodni i rozciągających się pod nimi osypisk w 1989 roku znaleziono endemiczny podgatunek świerznicy polnej, a jeszcze później, dopiero w roku 2008, w Kotelních jamách odkryto inny endemit – *Carex derelicta* Štěpánková. Doskonale widać tu mechanizmy występujące w zawietrznych przestrzeniach wiatrowo – górotwórczego systemu Mumlavy, dzięki którym w kotle występują równocześnie gatunki górskie, takie jak ostróżka wyniosła i przewiercień długolistny oraz leśne, np. konwalia majowa czy czworolist pospolity.

16

Przełęcz Kotelské sedlo i Ogródek Róży

Powstała pomiędzy Lysou horou (1 344 m n. p. m.) a Kottlem zwanym również Kokrháč, będącym charakterystycznym elementem zachodniej części Czeskiego Grzbietu. Południowe i północne stoki porośnięte są kosodrzewiną, południowo-wschodnie stromo schodzą w kierunku kotłów Malé i Velké Kotelní jámy. Północny stok „zdobia” dwa pasy betonowych bunkrów – rzopików. Oprócz tego jest tu też kilka dużych osypisk skalnych i stosunkowo duże stanowiska zawilca narcyzowatego, czosnku siatkowego i turzycy czerniawej. W pobliżu można też znaleźć Ogródek Róży. Ten niski, owalny kamienny wał na górskiej łące, położony na wysokości 1 370 m nad poziomem morza po raz pierwszy pojawił się na mapie Karkonoszy w 1742 roku, pod nazwą „Rosengarten”. Z kolei na mapie

z roku 1764 oznakowany został jako owal. Romantyczna legenda dotycząca pochodzenia nazwy mówi o kochankach (contessa Róža i myśliwy z majątku pana na włościach), którzy wybrali to miejsce do swoich spotkań. Kiedy dziewczyna wyszła za mąż za innego, myśliwy zastrzelił się właśnie tam. Zrozpaczona contessa kazała wybudować wał wokół jego grobu. Inna legenda łączy budowlę z miejscem spoczynku hrabiego Harracha i jego małżonki Róży, którzy odwiedzili to miejsce podczas przeglądu majątku w 1743 roku. Hipotezy, że może chodzić o krąg zbudowany przez ludzi z grupy kultur pól popielnicowych (7 wiek p. n. e.) została obalona podczas badań przeprowadzonych w 1972 roku. Pochodzenie i przeznaczenie budowli do dziś pozostaje niewyjaśnione.

17

Kovárna

Górnicy warsztat Kovárna, służący prawdopodobnie również jako budynek gospodarczy, powstał zapewne w związku z rozwojem działalności wydobywczej w Obřím dole, zapoczątkowanej w połowie XVI wieku. W budynku produkowano i naprawiano urządzenia kopalniane oraz ostrzono narzędzia górnicze. Po zakończeniu wydobywania w 1876 roku górnik Anton Mitlöchner uporządkował okolicę dawnego warsztatu i założył w nim gospodę. W 1924 roku jego syn Josef przebudował budynek i od 1930 roku bez powodzenia próbował wydobywać tu rudę wolframu. W latach 1951–1959 budynek służył jako noclegownia dla górników, prowadzących badania złóż wolframu i rud metali w masywie Śnieżki. Stara część domu spłonęła w 1957 roku. Po zakończeniu

prac górniczych w 1959 roku miejsce to zostało opuszczone i powoli popadało w ruinę. W 1966 roku w domu powstała stacja badawcza Administracji KRNP, jednak z powodu braku pieniędzy na remont generalny w 1979 roku budynek został zburzony. Została po nim jedynie kamienna podmurówka, na której dziś odpoczywają turyści. Tę samą nazwę – Kovárna – nosi też kopalnia w masywie Śnieżki, w skład której wchodziły szyby Kovárna i Gustav, szyb Barbora, poziom pośredni i poziom Prokop, czyli kompleks historycznych kopalni komorowych i korytarzy rozciągających się od dawnej Kovárny aż do poziomu dna Obřího dolu. Przez kilka stuleci wydobywano tu rudy miedzi i arsenu.

18

Schronisko Labská bouda

Pierwsza wzmianka o prymitywnym szałasie z kamieni, belek i kory, zbudowanym nad Wodospadem Łabskim przez kobietę o imieniu Blasse, pochodzi z 1830 roku. Sprzedawała tu kozi ser, mleko i gorzałkę. Do przekształcenia budowali w noclegownię dla odwiedzających doszło w czasach, kiedy właścicielami okolicznych posiadłości były rody Devátových i Šírových z Rokytnice nad Jizerou. Hrabia Jan Harrach przebudował i powiększył budynek w dwóch etapach, najpierw w latach 1878–1879, następnie zaś dziesięć lat później. Goście mogli się tu raczyć karkonoskim kwaśnym mlekiem, przecieranymi kluskami z kapustą i skwarkami czy świeżym chlebem pieczonym bezpośrednio na miejscu. Od 1934 roku wynajmował tu lokum entuzjasta gór Bedřich Hloušek, później aresztowany i zamordowany przez gestapo. Krytyczną datą dla

historycznego budynku okazał się dzień 6 listopada 1965 roku, w którym podpałił go nieostrożnie obchodzący się ze spawką blacharz, przez co całe schronisko obróciło się w popiół. Nowy, żelazobetonowy budynek którego projekt sporządził pochodzący z Brna architekt Zdeněk Řihák, okazał się osmiopiętrowym kolosem osadzonym w stoku nad pierwotnym schroniskiem. Jego budowę rozpoczęto 12. 06. 1969 r., a uroczystego otwarcia dokonano 15. 11. 1975 r.. Do 1996 roku był eksploatowany przez spółkę Krkonošské hotely, zaś obecnym właścicielem jest firma AEZZ. Podczas remontu przeprowadzanego w latach 1998–2004 usunięto niepraktyczne logie i całościowe przeszklenie restauracji, budynek został częściowo ocieplony oraz odnowiono jego wnętrze.

Łabski Kociot (Labský důl)

Górska dolina o długości 8 km została przemodelowana przez lodowiec o grubości około 100 m i długości mniej więcej 5 km. Pozostała po nim morena, czyli wał z materiału skalnego o wysokości około 10 m, dostrzegalny tuż przy szlaku Harracha, zbudowanym w 1896 roku w pobliżu ujścia Medvědího potoku. Górna część doliny jest typowym, asymetrycznym kotłem lodowcowym, wyłożonym w średniokrystalicznym granicie. Po roztopieniu się lodowca prawdopodobnie powstało tu płytkie jezioro, które stopniowo zanikało wskutek nagromadzenia osadów. Ostatecznie przekształciło się w torfowisko, które z czasem również zanikło. Dzięki niewielkiemu nachyleniu nurt Łaby utworzył w warstwach torfowych wyraźne meandry, zaś przepływająca przez nie woda z czasem

zagłębiła się aż do mineralnego podłoża. Ze szlaku Harracha struktury te są jednak niewidoczne, najłatwiej dostrzec je z punktów widokowych na krawędzi Łabskiego Kotła. Dobrze widoczny jest za to jeden z karkonoskich skalnych ogrodów, usytuowany po prawej stronie Wodospadu Panczawy i nazwany na cześć czeskiego botanika, prof. Františka Schustlera, który już w 1923 roku przedstawił pierwszy projekt utworzenia „Narodowego Parku Karkonoskiego“. W ogrodzie występuje 165 gatunków roślin naczyniowych, między innymi endemiczny jarząb sudecki. Ponadto tuż obok siebie występują tu gatunki rozpowszechnione na podgórzu, takie jak lipa szerokolistna i czworolist pospolity oraz alpejskie, np. pierwiosnek maleńki.

20

Wodospad Łaby

Należy do największych i najbardziej znanych czeskich wodospadów. Jego wysokość wynosi 34,5 m. Nachylenie głównej części waha się w granicach 54–60°, jednak poszczególne progi o wysokości 1–1,5 m są pochylone nawet pod kątem 90°. Wodospad należy do struktur typu skandynawskiego, powstających na styku dwóch różnych rodzajów podłoża. W tym przypadku jest to bardzo stara, trzeciorzędowa powierzchnia płaszczyny szczytowej, przylegająca do zdecydowanie młodszego, wymodelowanego przez lodowiec podłoża kotła lodowcowego. Wodospad nie znajduje się jednak na jego krawędzi, lecz na końcu skalistego wąwozu Labské rokle o długości mniej więcej 200 m. Jego powstanie i rozwój związany jest z erozją wstępną Łaby, zachodzącą na mocno popękany

i w związku z tym mniej wytrzymałym granicie średnio i drobnokrystalicznym, w którym w ten sposób ukształtowała się ściana dzisiejszego wodospadu.

W przeszłości Wodospad Łaby i jego okolica należały do najczęściej odwiedzanych miejsc w Karkonoszach. Już w 1828 roku powstał tu zbiornik ze stawidłem, dzięki któremu po wniesieniu opłaty odwiedzający mogli podziwiać wezbraną kaskadę wodospadu. Później dobudowano też prowadzące tuż pod wodospad drewniane schody. Wypuszczania wody za opłatą zaprzestano w latach 50 ubiegłego wieku. Obecnie historyczna zaporę ma 1 m długości, 8 m długości i 2 metry szerokości. Od 1997 roku łączy się z nią odnowiony mostek widokowy nad górną krawędzią wodospadu.

21

Schronisko Luční bouda

Budowla została wzniesiona prawdopodobnie w 1623 roku, jako proste schronienie dla osób podróżujących Śląską Ścieżką, łączącą czeską i niemiecką stroną gór. Jest więc najstarszym schroniskiem na karkonoskich grzbietach. Od swego powstania do roku 1857 była własnością rodziny Renner, dziedzicznych wójtów górskiej części posiadłości przynależących do Vrchlabí. Ciekawostką jest fakt, że mniej więcej w 1830 roku działał tu warsztat fałszerzy pieniędzy. Po 1857 roku właściciele budynku zmieniali się kilkakrotnie, przekształcając go z centrum rolniczej posiadłości na grzbietach wschodnich Karkonoszy, obejmującej 100 hektarów pastwisk i łąk oraz stada bydła i kóz liczące kilkadziesiąt sztuk zwierząt, w centrum ruchu turystycznego. Od 1886 do 1945 roku

schronisko było własnością rodziny Bönsch. Po zawarciu Układu Monachijskiego w 1938 roku budynek spłonął a o jego podpalenie oskarżono wycofującą się armię czechosłowacką. Bracia Bönsch otrzymali odszkodowanie w wysokości 13 milionów czeskich koron i natychmiast przystąpili do odbudowy (zatrudniając do pracy kilkudziesięciu francuskich i rosyjskich robotników), która zakończyła się na Wielkanoc 1940 roku. Podczas wojny schronisko było wykorzystywane jako centrum szkoleniowo-treningowe Wehrmachtu. Po zakończeniu wojny Luční bouda zarządzana była przez wiele różnych podmiotów. W 2004 roku została kupiona przez spółkę AEZZ, która stara się przywrócić jej dawny blask.

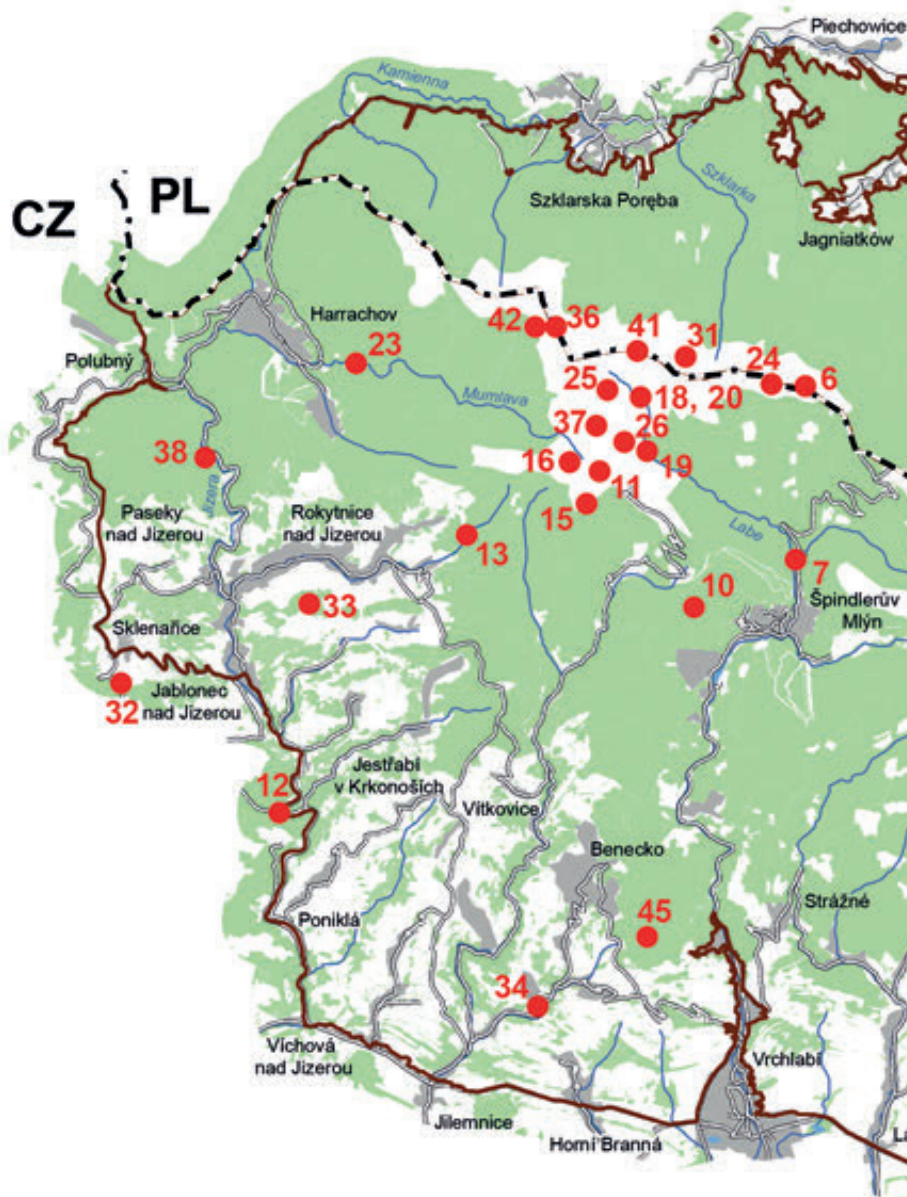
22

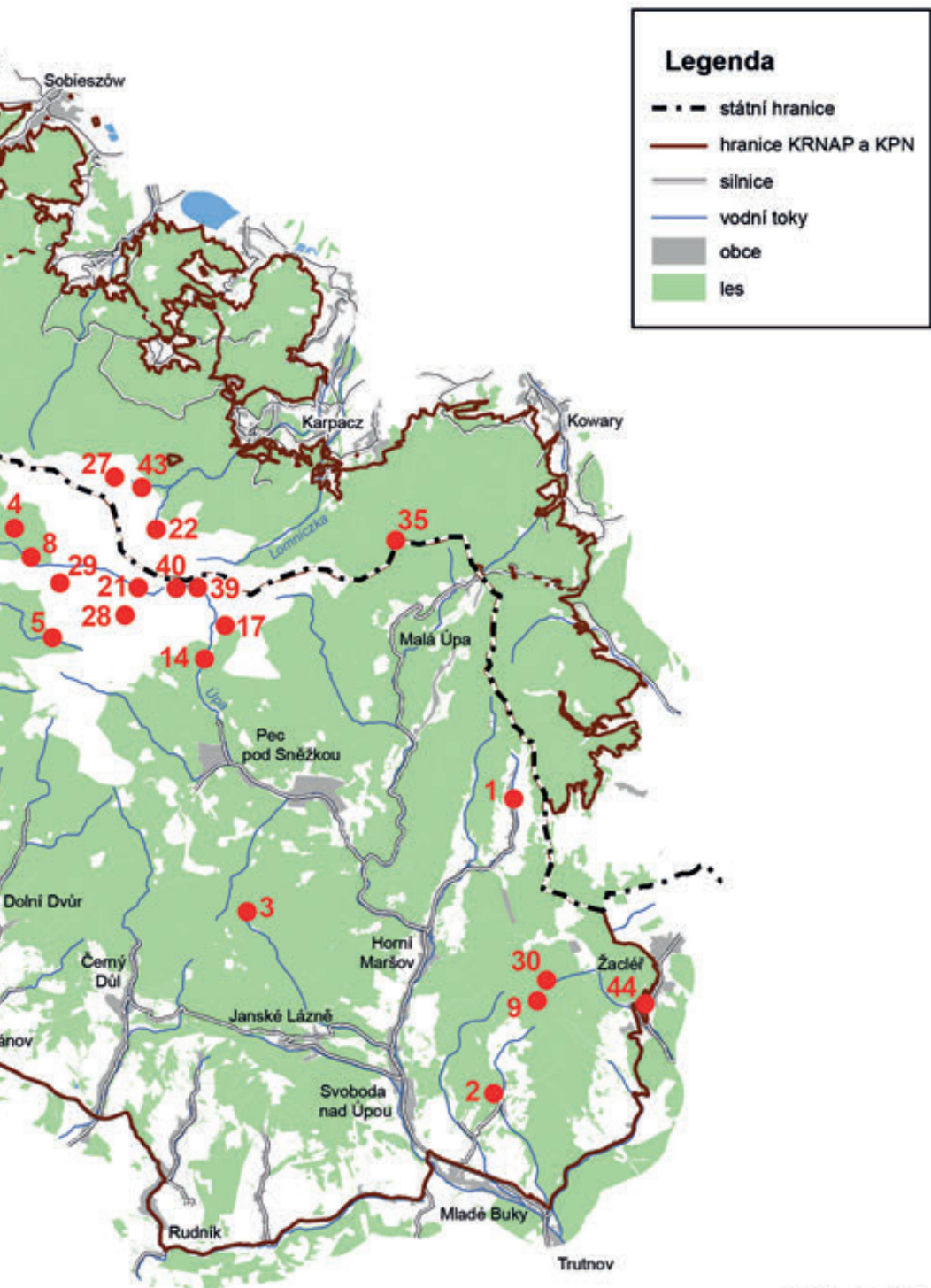
Mały Staw

Mały Staw to jezioro polodowcowe graniczący moreną czołową. Leży w polskiej części gór, na dnie kotła polodowcowego, na wysokości 1183 metrów nad poziomem morza. Wysokość ścian kotła dochodzi do 170 m. Kształt jeziora jest lekko owalny (241 × 166 m) a jego powierzchnia wynosi 2,881 ha. Podczas pomiarów prowadzonych w latach 50 i 60 ubiegłego wieku maksymalna głębokość Małego Stawu wynosiła 7,3 m, zaś przeciętna 3,45 m. Objętość nagromadzonej w nim wody sięgała 99 900 m³. Nowoczesne badania z 2002 roku, oparte na założeniu, że wysokość nad poziomem morza powierzchni jeziora była taka sama zarówno podczas starych, jak i nowych badań, wykazały stosunkowo szybkie osadzanie się na dnie nowych warstw osadów. Maksymalna głębokość spadła prawdopodobnie do 4,6 m, przeciętna

głębokość do 2,94 m, a zasoby wody do 86 892 m³. Zgodnie z obliczeniami, przy dotychczasowym tempie zamulania jezioro zniknie za około 300 lat. Dokładność obliczeń naukowców zweryfikuje czas, tymczasem my możemy delektować się pięknem tego jeziora.

Mały Staw zamieszkuje niewielka populacja pstrąga potokowego, która prawdopodobnie była też przyczyną wzniesienia tu schroniska Samotnia, usytuowana na zboczu moreny. Pierwsze wzmianki o znajdującym się tu chacie strażnika, hodującego kozy i pilnującego przed zakusami kłusowników ryb (będących własnością hrabiów Schaffgotsch), pochodzą z 1670 roku. W 1861 roku budynek został zmodyfikowany do celów turystycznych. Swoją obecną wygląd schronisko uzyskało po przebudowie z roku 1934.

23

Wodospad Mumlavy

Utworzył się w dolnym odcinku rzeki Mumlavy, której ogólna długość wynosi 12,2 km. Jej nazwa jest czeskim tłumaczeniem niemieckiego słowa Mummel (mümmeln czyli mruścić pod nosem). Kształt jej granitowego koryta jest bardzo urozmaicony, są tu więc półki skalne, miejsca z wielkimi misami oraz kotły (potocznie zwane „Diabelskimi oczami”), kamieniste odcinki, bystrzyny oraz wodospady. Rzeka robi największe wrażenie podczas wiosennych roztopów, kiedy przepływa tędy najwięcej wody, należy więc do typu środkowoeuropejskiego (deszczowo-śnieżnego). Wodospad Mumlavy ukształtował się ze średniokrystalicznego granitu biotyтового, na granicy uskoku tektonicznego kotliny Harrachovské kotliny i doliny Mumlavy już w epoce trzeciorzędu, następnie zaś kształtowany był przez erozję wsteczną oddziaływającą w kierunku przeciwnym do nurtu rzeki. Tego typu rozwój jest wśród czeskich

wodospadów unikatowy. Jego wysokość wynosi 9,9 m, zaś szerokość oscyluje w granicach 9–10 m. Całkowite nachylenie wynosi 50° , jednak główna ściana jest bardziej stroma i nachylona pod kątem wahającym się w granicach $60\text{--}70^\circ$. Przebiegający przepływ wody wynosi około 750 l/s, co czyni z Wodospadu Mumlavy najbardziej obfitym w wodę wodospad w Czechach. Nad głównym progiem można jeszcze wyodrębnić Wodospad Kotlový (Kotłowy), którego nazwa wywodzi się od dwóch dobrze ukształtowanych olbrzymich kotłów. Jego wysokość wynosi 9,5 m, a szerokość od 3 do 6 m.

Przy wodospadzie stoi schronisko Mumlavská bouda, założone w 1879 roku przez hrabiego J. Harracha dla wizytujących jego włości członków Czeskiej Wspólnoty Leśników. W 1909 roku budynek, który w międzyczasie przeszedł na własność F. J. Erlebacha, spłonął i został odbudowany w swoim obecnym kształcie.

24

Czeskie Kamienie (Mužské kameny)

Mniej więcej 750 metrów na zachód od Śląskich (po czesku Dziewczęcych) Kamieni, z rozciągających się dookoła osypisk wyrasta popękany granitowy mur skalny, na zasadzie przeciwieństw w języku czeskim nazwany Męskimi Kamieniami, zaś w polskim noszą nazwę Czeskich Kamieni. Cała struktura leży na wysokości 1417 m n. p. m., jej długość przekracza 50 metrów, a wysokość waha się od 10 do 11 metrów. Po polskiej stronie znajduje się samotna skała o wysokości 4 m, nazywana Dziobem. O ile dziób jest typową pojedynczą formacją, o tyle Czeskie Kamienie tworzą strukturę przypominającą mur. W przeciwieństwie do pojedynczych skał tego typu wychodnie są rozległe, czasem składające się z wielu elementów, zaś ich długość wyraźnie góruje nad wysokością.

Rosnąca w okolicy roślinność jest stosunkowo uboga i składa się z pasów kosodrzewiny, krzaczków borówki czarnej, bliźniaczkki psiej trawki oraz kilku innych gatunków traw. Miejscami można też natrafić na kępki jastrzębca alpejskiego, bnieca czerwonego czy tomki alpejskiej.

Przy szlaku turystycznym biegnącym między Śląskimi i Czeskimi Kamieniami, na kamiennym kurhanie ustawiono prosty Pomnik Kalmana, upamiętniający tragiczną śmierć czeskiego dziennikarza Rudolfa Kalmana, który zginął tu podczas burzy śnieżnej 14 stycznia 1929 roku.

25

Panczawska i Łabska łąka

W okolicy Panczawskiej łąki znajdują się źródła Panczawy, która spływając w kierunku wodospadu na Łabskiej Krawędzi ukształtowała płytką i płaską dolinę z licznymi meandrami. W tym miejscu rzeczka częściowo płynie też pod ziemią. Na równym, ukształtowanym w trzeciorzędzie i okresie polodowcowym podłożu po obu stronach doliny utworzyło się górskie torfowisko o powierzchni największej w całych zachodnich Karkonoszach. Warstwa torfu osiąga tu grubość do 2,8 m. Charakter całego kompleksu jest bardzo urozmaicony, torfowiska na zboczach nie są zbyt głębokie (warstwa torfu osiąga 80 cm) i rozpoczynają się u źródeł rzeki, w jej górnym biegu, schodząc wraz z nią w dół i tworząc schodkowa strukturę. W miejscach, w których przepływa woda torfowiska są płytkie i od czasu do czasu

zalewane. Z kolei największą powierzchnię mają głębokie torfowiska o wyraźnej strukturze, z większymi jeziorkami, rozciągniętymi wałami i wgłębieniami wypełnionymi wodą. Łabska łąka znajduje się w tej samej okolicy co źródła Łaby, wokół której powstały też inne, podobne torfowiska. Występują tu unikatowe społeczności roślin i zwierząt. Torfowiec Lindberga, na wpół pasożytniczy karkonoski endemit gniadosz sudecki czy malina moroszka, w przypadku której Karkonosze są najdalej wysuniętym punktem jej występowania w Europie, należą do gatunków, które rosły jeszcze na tundrze podczas epoki lodowcowej. Po cofnięciu się lodu przetrwały jedynie na zimnych górskich torfowiskach.

26

Wodospad Panczawy

Wodospad powstał na potoku Panczawa, na podłożu z granitu średniokryształicznego. Jego nazwa wywodzi się od zniekształconego niemieckiego słowa plantschen, co w tłumaczeniu oznacza pluskanie albo rozpryskiwanie. Jest to duży wodospad skandynawskiego typu o wysokości 148 m, którego południowe, sezonowe odgałęzienie zwiększa jego wysokość do 162 m (wysokość zboczy w otaczającym go kotle lodowcowym wynosi 270 m). Kaskadowy układ składa się między innymi z czterech wyraźnych progów o wysokości (licząc od góry) 36, 39, 23 i 20 m i nachyleniu 54° , 61° , 45° i 52° , przy czym całkowite nachylenie wynosi 44° , a najwyższe 90° . Wodospad Panczawy jest najwyższym i najdoskonalszym wodospadem w Czechach i całej Europie Środkowej (nie licząc Alp). Jego nurt jest stały, jednak intensywność przepływu wody waha się, osiągając średnią w granicach 25 l/s

i maksimum podczas wiosennych roztopów, kiedy może wzrosnąć nawet do kilkuset l/s. Prawdopodobnie niski przepływ wody w okresie letnim skłonił w 1859 roku J. Schiera, właściciela schroniska Labská bouda do zbudowania zbiornika ze stawidłem w odległości 5m od górnej krawędzi wodospadu. Obok powstał też domek dla obsługi, w którym można było się również posilić oraz tarasy widokowe. Ponadto Schier nabył od miejscowych drwali niewielką chatę na dnie Łabskiego Kotła, z której rozciągał się widok na wodospad i gdzie podawano posiłki. Kiedy zgromadziła się odpowiednia liczba osób, które zapłaciły za pokaz (10 grajcarów lub 15 fenigów od osoby), po zabraniu na trąbce sygnale podnoszono stawidło i wodospad przez chwilę wyglądał tak, jak podczas wiosennych roztopów. Wszystkie te urządzenia zniknęły stąd w latach 30 ubiegłego wieku.

27

Stonecznik

Charakterystyczna, usytuowana na północnym zboczu Smogorni granitowa skała o wysokości dwunastu metrów i leżąca na wysokości 1423 m n.p.m. jest chyba najlepiej widoczną skałą w całych Karkonoszach. Jednocześnie jest bardzo wyrazistym punktem orientacyjnym. Stanowi dobry przykład wychodni skalnej typu tor. Jej czeska nazwa Polední kámen (Kamień Południowy) jest bezpośrednim tłumaczeniem niemieckiej nazwy Mittagstein, jednak polska nazwa może kojarzyć się nie tylko ze słońcem, ale i kwiatem. Samotna wieżyczka skalna widoczna na północnej części skały i przypominająca postać spoglądającego w dół doliny Golema, nosi nazwę Diabeł lub Diabelski Kamień. Zgodnie z legendą diabeł chciał zaważyć kamieniami pobliski Wielki Staw, ale

spóźnił się i sam skamieniał w tym miejscu w momencie, kiedy wybiło południe. Inna legenda mówi o Liczyrzepie, który chciał wybudować tu swój pałac, ponieważ jednak nie zdążył ukończyć go przed południem, dzieło obróciło się w kamień. Kolejne wytłumaczenie pochodzenia nazwy opiera się na fakcie, że w pewnej części wsi po polskiej stronie gór w południe słońce znajduje się dokładnie nad skałą, oznajmiając nadejście pory obiadowej. W pobliżu stoi ukryta w kosodrzewinie grubo ciosana kamienna ława, która podobno powstała w czasach, kiedy w Karkonosze przybyli pierwsi koloniści.

28

Krzyż Rennera (i Miejsce Pamięci ku czci ofiar gór)

Prosty krzyż, będący swoistym „memento mori” wzniesiono na cześć właściciela schroniska Luční bouda, Jakuba Rennera, który w dniu 11 kwietnia 1868 roku, zginął tutaj podczas burzy śnieżnej, znajdując się mniej więcej 500 m od swego domu. Na horyzoncie, na Modré (Luční) przełęczy pomiędzy szczytami Luční hora a Studniční hora, na wysokości 1510 m nad poziomem morza wyraźnie widać obiekt w kształcie sześcianu. W dawnej kapliczce, upamiętniającej tragiczną śmierć Václava Rennera, który w 1798 roku we mgle i przy złej pogodzie zamarzył w odległości paru metrów od Luční boudy, umieszczony został symboliczny Obelisk ku czci ofiar gór. Kapliczkę przekształcono w Miejsce Pamięci w 1957 roku, po zniszczeniu przez lawinę symbolicznego górskiego cmentarza, który do tej

pory znajdował się w pobliżu Dixova křížku w Obřím dole. Na Miejscu Pamięci umieszczone zostały tablice informujące o poszczególnych tragicznych wydarzeniach, zaś imiona i nazwiska niektórych ofiar uwiecznione są wspólnie, na jednej płycie. Warto więc pamiętać o tym, że od 1935 roku w Karkonoszach zginęło już ponad 50 osób. Najczęstszą przyczyną śmierci było zamarznięcie, wiele ofiar zginęło też wskutek zasypania przez lawinę (w okresie ostatnich 300 lat około 70 osób) lub upadku w przepaść. Na przełęczy Modré, wzdłuż szlaku turystycznego wyraźnie widać formacje glebowe w postaci wielokątów i bruzd, które w środku lata pokrywają się żółtym dywanem jastrzębców, pośród których występują też gatunki endemiczne.

29

Przełęcz Kozich Grzbietów (Kozí hřbety)

Kozie Grzbiechy oddzielają się od masywu Luční hory w postaci skierowanej na zachód odnogi o długości 3 km, ukształtowanej z łupków metamorficznych i kwarcytów. Ich stoki są bardzo strome (opadają w dół o 400–500 metrów wysokości) i kończą się w dolinie Białej Łaby oraz Svatopetrského lub też Dolského potoku. Ich najwyższym miejscem jest znajdujący się w wschodniej części formacji punkt widokowy Krakonoš, położony na wysokości 1422 m n. p. m. Przełęcz i Kozie Grzbiechy połączone są odnoga szlaku turystycznego, wzdłuż którego można dostrzec formy glebowe w postaci bruzd, które utworzyły się wskutek mrozu. Na zachodzie, nad Špindlerovým Mlýnem Kozie Grzbiechy zamyka Żelazny Wierch (Železný vrch), leżący na wysokości 1321

metrów nad poziomem morza. Same Grzbiechy składają się z dwóch szczytów, z których wyższy, wschodni, wznosi się na wysokość 1387 m n.p.m. zaś drugi jest niższy, osiągając 1317 m n.p.m. Na szczytach miejscami pojawiają się też mniejsze skałki, zaś zbocza pokryte ospiskami i kosodrzewiną. Niżej zaczynają pojawiać się górskie świerki i wietlica alpejska. W górnej części doliny Białej Łaby znajduje się pięć tras lawin, których ofiarą padło już kilka osób. Również na Kozich Grzbietach, podobnie zresztą jak na pobliskim Svatém Petru, w XVI i XVII wieku poszukiwano i wydobywano rudy miedzi, arsenu i srebra.

30

Śnieżne Domki (*Sněžné Domky*)

Prostokątna enklawa Śnieżnych Domków (Weiselt), leżąca na wysokości około 950–1 000 m n. p. m. jest częścią gminy Rýchory, o której pierwsze wzmianki pojawiają się już w 1541 roku. Mimo to nazwa Weiselt pojawia się dopiero w spisie Josefínský kataster z roku 1785. W 1841 roku na szkicu stabilnego katastru widnieją stojące wzdłuż warstwy cztery budynki, z których do dziś przetrwały tylko dwa. Obecna nazwa Śnieżne Domki została przyjęta przez Komisję ds. Nazewnictwa dopiero w 1953 roku. Sama nazwa pochodzi od pokrywy śnieżnej, która w tym miejscu utrzymuje się aż do później wiosny, mimo że leżąca na wschodnim zboczu enklawa jest w ciągu dnia dobrze nasłoneczniona. Taki stan rzeczy można wytłumaczyć posługując się teorią systemów anemo-orograficznych, zgodnie z którą Weiselt funkcjonuje jako leżąca

po stronie zawietrznej przestrzeń niedoskonałego A-O sytemu Úpy, gdzie podczas zimy wiatr zwiewa śnieg, zaś w lecie urodzają glebę i nasiona roślin z dolin między Pecí a Horním Maršovem, a przede wszystkim z grzbietu Rýchor. W ten sposób na naturalnych i wtórnych polanach powstały pierwsze łąki wysokogórskie i niskie torfowiska, na zasadzie analogicznej do „ogrodów” w karkonoskich kotłach. Również tutaj jednocześnie występują gatunki górskie oraz gatunki relatywnie ciepłolubne, takie jak jesion wyniosły, czereśnia (górną granicę występowania obu tych gatunków w Czechach) i lilak pospolity. Pod zboczami Rýchor, w niecce žacelářsko-svatoňovické aż do roku 1992 wydobywano węgiel kamienny, w którego pokładach występowały duże ilości skamieniałych widłaków i paproci.

31

Śnieżne Kotty

Monumentalny podwójny kocioł o stromych, popękanych ścianach osiagających wysokość nawet 200 m i przypominających zbocza Tatr czy Alp. Na dnie wielkiego Śnieżnego Kotła znajdują się wały morenowe, z których najlepiej zachowała się wieńcząca kocioł charakterystyczna morena końcowa w kształcie podkowy. Występują tu również Śnieżne Stawki, małe jeziorka polodowcowe o głębokości jedynie 1,5 m. Kotty utworzyły się na jasnoszarym lub lekko różowym granicie drobnokrystalicznym, którego przewagę narusza występujące w Małym Śnieżnym Kotle żyła bazaltu, położona najwyżej w Europie. Bazalt przechodzi od spodu przez całą ścianę kotła, miejscami tworząc typowe słupy bazaltowe. Jest pozostałością po trzeciorzędowej aktywności

wulkanicznej, która ukształtowała tereny Czeskiego Średniogórza. Bazalt jest skałą zasadową bogatą w minerały, dzięki czemu w bazaltowym wąwozie występuje wiele rzadkich gatunków roślin, takich jak endemiczny biedrzeńiec mniejszy skalny i skalnica darniowa bazaltowa czy reliktowa skalnica śnieżna, której tutejsze stanowisko jest najdalej wysuniętym w Europie. Pierwszy domek dla turystów w pobliżu Śnieżnych Kottów wybudowano w 1837 roku, a po roku 1858 przekształcono go w większy dom kamienny. W latach 1896–97, na życzenie rodziny Schaffgotsch wzniesiono w tym miejscu kilkupiętrowy, luksusowy górski hotel. Po Drugiej Wojnie Światowej dorobił się nazwy Wawel, ze względu na podobieństwo do dawnej krakowskiej siedziby polskich królów.

32

Rzeźba św. Józefa nad Sklenařicemi

W 1769 roku, w punkcie widokowym z którego rozciąga się przepiękny widok na całe zachodnie Karkonosze, umieszczono wyrzeźbioną z czerwonego piaskowca, późnobarokową rzeźbę św. Józefa. Powstanie miejscowości Sklenařice w sposób oczywisty związane jest z tutejszą hutą szkła, działającą mniej więcej od drugiej połowy XV wieku, choć istnienie w tej okolicy „huty Queyssera” potwierdza umowa handlowa spisana już w listopadzie 1376 roku. Stała ona jednak w bezpośrednim sąsiedztwie Vysokého nad Jizerou i dopiero po wykarczowaniu okolicznych drzew została przeniesiona do lasów w pobliżu Sklenařic. Prawdopodobnie najbardziej znanym spośród tutejszych mieszkańców był Věnceslav Metelka (1807–1867). Już w szkole nauczył się grać na skrzypcach, flecie i fortepianie, zdobył też zawód stolarza, który wykonywał w warsztacie lutniczym.

Ukończył studia pedagogiczne w Jiczynie i w 1831 roku został nauczycielem pomocniczym w Pasekách. Do pensji dorabiał konstruowaniem skrzypiec, gitar i innych instrumentów muzycznych. Lutnictwa nauczył też swoje dzieci, zaś z jego szkoły wywodzą się rody lutnicze Pilařů i Špidlenů. Do jego uczniów należał pochodzący ze Sklenařic Jindřich Evžen (Jevgenij Francevič) Vítáček, który w 1895 roku wyemigrował do Rosji i zmarł w 1946 roku jako mistrz lutnik i zasłużony artysta Związku Radzieckiego, o przydomku „rosyjski Stradivari”. Dzienniki V. Metelky stały się inspiracją dla Karla Václava Raisa, który na ich podstawie napisał swoją powieść Patrioci na odludziu (Zapadlí vlastenci). Ze Sklenařic pochodzą również inni Metelkové, należący do rodziny budowniczych szopek bożonarodzeniowych.

33

Straż (Stráž)

Wzniesienie Straż, zwane również Strażnikiem, zaś po niemiecku Wachstein (w tłumaczeniu Kamień Strażniczy) jest miejscem, z którego rozciąga się dobry widok na całą okolicę. Dlatego w średniowieczu wykorzystywany był jako jeden z wielu na Horním Pojizeří punktów obserwacyjnych dla strażników strzegących północnych granic Królestwa Czech. Ze szczytu wysyłano sygnały ogniowe lub dymne, ostrzegające przed zbliżającym się nieprzyjacielem. Docierały one nie tylko do mieszkańców okolicznych wsi, ale i do serca Czech, za pośrednictwem rozwiniętego systemu ostrzegawczego rozpoczynającego się w miejscowości Kozákov. Według innego wy tłumaczenia nazwa wzgórze pochodzi od dużej liczby ognisk, rozpalanych tu przez patrole szwedzkie w czasach Wojny Trzydziestoletniej. Jeśli chodzi o wysokość wzniesienia, najczęściej pojawia

się liczba 782 m n. p. m., czasami podawana jest również wysokość punktu widokowego, 777 (8) m n.p. m. Rozciąga się z niego piękny widok na Góry Izerskie, dolinę Rokytnice i zachodnią część Czeskiego Grzbietu, z jego najwyższym punktem Kocioł. Punkt widokowy znajduje się na wychodni skalnej, której podłoże, podobnie jak w przypadku pobliskiego Grzbietu Sachra składa się z twardych kwarcytów, fylitów grafitowo serycytowych i gnejsów.

Przy drodze na Straż usytuowany jest nowoczesny hotel górski (750 m n.m.) o tej samej nazwie. Jego poprzednik, drewniana budowla wzniesiona w 1933 roku, otrzymał od swego fundatora, Stowarzyszenia Sokół nazwę „Na straż”, bardzo symboliczną w okresie wstępującej potęgi nazistów.

34

Zamek Štěpanický (Štěpanický hrad)

Zamek wzniesiono na skalistej ostrodze, która utworzyła się u zbiegu potoku Cedron i jego dopływu spływającego z Horních Štěpanic. Składał się z dwóch części, położonego wyżej i lepiej umocnionego Górnego Zamku, zamieszkiwanego przez właścicieli, oraz wybudowanego później, prawdopodobnie u schyłku XIV wieku Dolnego Zamku, służącego jako siedziba rzemieślników. Można jedynie domyślać się rzeczywistego wyglądu zamku, miał prawdopodobnie wieżę oraz wybudowany na planie trójkąta kasztel, był też otoczony wałami i fosami. W XV wieku budowlę przerebiono na murowaną, ogrzewaną prawdopodobnie kaflowymi piecami.

Według źródeł literackich Zamek Štěpanický został wzniesiony na przełomie XIII i XIV wieku przez Jana

z Valdštejna, jednak znaleziska archeologiczne potwierdzają hipotezę Balbína, według której twierdza powstała już w drugiej połowie XIII wieku, wybudowana w 1254 roku przez Jindřicha z Valdštejna. W XIV i XV wieku pozostawała własnością rodu Valdštejn, który w czasie wojen husyckich stał po stronie katolickich wielmoży, później jednak przeszli do obozu króla Jerzego z Podiebrad. W tym okresie w szerokiej okolicy rozwijało się wydobywanie rud metali oraz złota, w związku z czym zamek stał się centrum ich obróbki. Młotownie zajmujące się obróbką rudy działały też w miejscowościach Štěpanice i Lánov. Na początku XVI wieku zamek przestał pełnić rolę mieszkalną, zaś w roku 1524 został całkowicie opuszczony. W tym samym roku Horní Štěpanice utraciły status miasta.

35

Skalny Stół

Szczyt położony na wysokości 1282 m nad poziomem morza jest wysuniętym najdalej na północ cyplem leżącym na czesko polskiej granicy Lesního hřebene (Leśnego Grzebienia), będącego z kolei najbardziej wysuniętą na wschód częścią Śląskiego lub Granicznego Grzbietu, którego długość wynosi około 30 km. Okoliczne skałki i osypiska zbudowane są z łupków łuszczycowych, rozpadających się na przypominające blat stołu płyty, od których pochodzi też nazwa szczytu. Płyty nie leżą jednak poziomo, jak można by oczekiwać szczególnie na krawędziach grzbietu, lecz ich warstwy pochylone są ukośnie, czasem wystając stromo ku górze.

Na Kowarskim Grzbiecie występuje też kilka ukrytych w lesie skałek, zwanych Granatami, ze względu na zawartość półszlachetnych granatów, występujących w miejscowych łupkach kwarcowych

i gnejsach. Tutejsze granaty są również wykorzystywane przez jubilerów.

Schronisko Jelenka, od którego przez Sowią Przełęcz (Soví sedlo) można dojść na Skalny Stół wybudowano tu stosunkowo niedawno, w 1936 roku, w charakterze chaty myśliwskiej hrabiego Jaromíra Černín-Morzin. Wtedy nosiła ona nazwę „bouda u Emina pramene”. Po Drugiej Wojnie Światowej budynek został znacjonalizowany i nocowali w nim turyści odwiedzający to miejsce w ramach wczasów pracowniczych. Od lat 90 ubiegłego wieku ponownie znajduje się w rękach prywatnych.

Przy pobliskim źródle Emin pramen stoi wzniesiony tu przez Wspólnotę Karkonoską jeszcze przed rokiem 1914 kamienny obelisk z płytą Emmaquelle. Obok źródelka aż do zakończenia Drugiej Wojny Światowej usytuowany był duży kiosk.

36

Tvarožník i Trzy świnki

Jest usytuowany na Śląskim Grzbiecie, ukształtowanym z drobnokrystalicznego granitu. Należy do klasycznych wychodni skalnych o typowym, bochenkowatym kształcie, przypominającym legendarne karkonoskie białe sery. Na szczycie struktury, na wysokości 1322 m n.p.m. stoi luźny płaski balansujący głaz, którego wygląd zepsuł trochę bezmyślnie umieszczony słup graniczny. Okoliczne pasma kosodrzewiny w okolicy wychodni są pierwotnego pochodzenia, nie gospodarzyli tu górale z pobliskiej Vosecké boudy, roślinę ominęło też karczowanie kosodrzewiny na opał.

Na północny zachód od Tvarožníku, bezpośrednio na granicy z Polską, na wysokości 1314 m n. p. m. stoi kolejny kamień, noszący nazwę Trzy Świnki. W pobliżu można też dostrzec wystający

ponad tym głazem wyraźny, skalisty szczyt Szrenicy (1 362 m n. p. m.). Góra ta dominuje nad zachodnim skrajem Śląskiego Grzbiecia, z którego wkracza na teren Polski. Szczyt Szrenicy pokryty jest ospiskiem z głazów. W pobliżu schroniska na Szrenicy, zbudowanego w latach 20 ubiegłego wieku wznosi się bezimienny głaz w kształcie wieżyczki skalnej, o wysokości 3–6 metrów ze wschodniej strony wyraźnie naruszony przez erozję mrozową. Niedaleko stoją też potężniejsze kamienne wieże, noszące nazwę Końskie Łby. Znajduje się tu jedno z nielicznych karkonoskich stanowisk wierzby zielnej.

37

U Czterech Panów (U Čtyř pánů)

Nazwa tego skrzyżowania dróg wywodzi się od stykających się w tym miejscu granic czterech Polesi – Harrachov, Rezek, Vítkovice i Krausovy Boudy, przypomina też czasy sporów o granice posiadłości, toczonych przez czeskich wielmożów i szlachciców, a także śląski ród Schaffgotsch. Spory te trwały od XVI do początku XVIII wieku i zakończyły się w 1710 roku, po podpisaniu porozumienia o granicach majątków i wyznaczeniu granic posiadłości rodów Morzin, Harrach i Schaffgotsch. Z miejscem tym związana jest również stara nazwa Czeski Pagórek (Český pahorek). Według legendy podczas nocy świętojańskiej 1954 roku zamarzło tu 14 czeskich wygnańców, opuszczających kraj i podążających na Śląsk po bitwie na Białej Górze.

Kamienna studzienka zwana Źródłem Łaby (1 386 m n. p. m.) jest tylko symboliczna, w rzeczywistości Łaba ma swój

początek na pobliskich torfowiskach. W 1684 roku Źródło zostało uroczystie poświęcone przez Jana z Talmberka, biskupa z Hradce Králové, dzięki czemu sporna dotychczas Labská louka została uznana za teren czeski. Przy studzience umieszczone zostały dwie kamienne płyty. Jedna upamiętnia siedemdziesiąte wiecie, a druga stulecie urodzin propagatora karkonoskiej turystyki J. Buchara oraz osiemdziesiąte wiecie czeskiego zorganizowanego ruchu turystycznego. W 1968 roku ustawiono tu także kamienną ścianę z reliefem rzeki i jej głównych dopływów oraz 26 kolorowymi herbami ważnych miast, przez które przepływa Łaba na swojej drodze do morza. Autorem dzieła jest Jiří Škopek.

38

U Protesané skály (Planýrka)

Aby dostać się do Protesané skály należy przejść przez stare bukowe drzewostany, które w niektórych miejscach przetrwały tu do dziś, podążając leśną drogą zbudowaną jeszcze w XIX wieku na polecenie legendarnego księcia Rohana, którego wielką pasją była botanika. Droga została nazwana Planýrka i prowadzi wzdłuż warstwicy, po zboczu górującym nad rzeką Izerą, której nazwa została prawdopodobnie przejęta jeszcze od Celtów (patrz np. Iser we Francji, Isar w Bawarii, Ijzer w Holandii). Wchodząc na Planýrku od strony Mýta należy przekroczyć Izerę po starym kamiennym moście, z którego nieznani wandalowie zrzucili do rzeki wierzchnie kamienie ustawione przedtem na balustradzie. Idąc dalej można zauważyć nietypowy, podwójny bunkier będący częścią karkonoskich lekkich

umocnień. Bunkry wybudowano w 1938 roku, jeden nad drugim, dzięki czemu pole rażenia ich karabinów maszynowych było w stanie objąć strome zbocza głębokiej doliny Izery. Później wystarczy już tylko przejść przez wcięcie Klokotivého potoku z bystrzyną i stanąć przed Protesanou skálou, w której droga leśna przechodzi przez potężne żebro skalne. Przed powrotem warto zajrzeć do rozpościerającej się pod drogą górskiej enklawy Zabyły. W jednej ze stojących tu chat przed dwudziestu laty kręcono film reżyserowany przez Karla Kachyně, o prozaicznej nazwie „Krowa”.

39

Úpská jáma

Koniec kotła lodowcowego (trogu) może poszczycić się wieloma ogólnokrajowymi rekordami. Mamy tu więc najgłębszą dolinę, największy kocioł lodowcowy o najdoskonalszym kształcie, najważniejszą rzekę roztopową (Úpa pod Rudným potokem), największe osypiska i głązy na zboczach, najdalsze trasy schodzenia lawin, największe skupisko tras lawin błotnych, wyjątkowe występowanie niektórych roślin, np. sasanka wiosenna alpejska, endemiczna *minuartia corcontica* i wierzba dwubarwna. Ponadto najwyżej położone stanowisko endemicznego ślimaka *cochlodina dubiosa corcontica*. Kolejne osobliwości geomorfologiczne, takie jak wały morenowe czy progi lodowcowe związane są z oddziaływaniem plejstoceńskiego lodowca o długości ponad 4 km i grubości około 100 m.

Budowa geologiczna Úpské jámy jest stosunkowo skomplikowana, co wynika tzw. aureoli kontaktowej na styku skały granitowej i starszych skał. O ile północne ściany ukształtowane są z średniokrystalicznego granitu porfiryicznego, o tyle zbocza położone bardziej na południe składają się z szarych muskowitowych łupków metamorficznych z domieszkami innych skał, przekształconych w hornblendy i łupki. W miejscu kontaktu mas skalnych powstały również polimetaliczne skarny z pirotynem, arsenopirytem i żyłami rut wolframu i fluorytu. Złoża mineralne w Obřím eksploatowano już od XVI wieku, zaś ostatnie badania zakończono w latach 50 ubiegłego wieku.

40

Torfowisko Úpské rašeliniště

Torfowisko Úpské rašeliniště ukształtowało się w płytkiej niecce pomiędzy zboczami Studniční hory i Luční hory, a Granicznym Grzbieciem, na wysokości 400–1 425 m n.p.m, leży więc o 100 metrów wyżej niż Pančavská louka. Jest zasilanie zarówno wodą deszczową, jak i pochodzącą z okolicznych źródeł. Jego podłoże składa się z średniokrystalicznego granitu, natomiast Studničná hora i jej zbocza ukształtowane są z kwarcyto-serycytowych łupków metamorficznych z domieszką fylitów. Torfowisko zasila wodą trzy tutejsze cieki – Białą Łabę, Upę i płynącą po polskiej stronie gór Łomniczkę. Torf tworzy się tu prawdopodobnie od 5000–6000 lat, a jego warstwa osiąga grubość od 0,4 do 1,2 metra. Najczęściej występuje torf o określonej strukturze, na przykład spotykamy

tu formy zbliżone do torfowisk ekscentrycznych lub koncentrycznych, czy występujących na dalekiej północy torfowisk typu aapa. Na bardziej suchych wałach rosną typowe dla torfowisk krzaczkki modrzewnicy zwyczajnej i żurawiny, wraz z welnianką wąskolistną i pochwowatą, zaś wypełnione wodą zagłębienia porasta turzyca bagienna i dzióbkwata. Nie brakuje również reliktów glacialnych, takich jak malina moroszka, która jednak nie kwitnie tu, tylko rozmnaża się wegetatywnie czy gniazdosz sudecki. Jeśli chodzi o zwierzęta, występuje tu np. żagnica sina i miedzio-piers górska. Od 1978 roku gniazduje tu także północny, charakterystyczny dla tundry podgatunek podróżniczka.

41

Łabski Szczyt (Violík)

Ta charakterystyczna, przypominająca ząb formacja skalna o wysokości około 20 metrów, wznosi się nad Śląskim Grzbietem i jest najbardziej na zachód wysuniętym szczytem Karkonoszy o wysokości przekraczającej 400 m n.p.m. Różni się jednak od pozostałych karkonoskich granitowych wychodni skalnych. Jest wyraźnie asymetryczny, po jego południowej i południowo-wschodniej stronie znajduje się pionowa, schodkowana ściana skalna o wysokości około sześciu metrów. Na przecinających się pęknięciach skalnych powstały niezwykle zróżnicowane struktury powierzchniowe, o kształtach wieżyczek, występów i niewielkich grzbietów. U podnóża skały rozciągają się kilkumetrowej grubości osypiska z granitowych głazów i zbiegające w dół morza kamieni, świadczące o intensywnym oddziaływaniu erozji mrozowej. Cała

formacja jest swoistym połączeniem terasy krioplanacyjnej i naturalnego skalnego muru. Jedną z wersji pochodzenia czeskiej nazwy skały (Violík) łączy ją z glonem *Trentepohlia iolithus*, występującym zazwyczaj w górskich potokach, w postaci pokrywającego kamienie czerwonego osadu. W dawnych czasach był cenionym przedmiotem handlu. Po rozdrobieniu glon wydaje charakterystyczny, fiołkowy zapach. Górale, nie chcąc zdradzić źródła lukratywnych „fiołkowych kamieni” odsyłali ciekawskich na Violík, pod którym miały znajdować się „całkowicie autentyczne kamienie”. Wyżej wymieniony glon oczywiście wcale tu nie rośnie, okolice Łabskiego Szczytu są za to jednym z dwóch karkonoskich stanowisk grzyba *Arctoparmelia centrifuga*.

42

Schronisko Vosecká bouda i Szrenica

Schronisko Vosecká bouda powstało prawdopodobnie około roku 1710 i z początku spełniało funkcję stodoły. Na pochodzącej z 1765 roku mapie Graupara figuruje pod nazwą Františkánská bouda, na cześć mieszkającego tu mnicha. Około roku 1790 pełniło rolę budynku gospodarczego o nazwie Česká nová bouda. Nazwa Vosecká wywodzi się od niemieckiej nazwy łąki, na której wzniesiono budynek. Swoją obecną formę schronisko zyskało po drugiej wojnie światowej. Jako jedno z nielicznych schronisk na karkonoskich grzbietach to nigdy nie spłonęło. Ciekawostką stanowi fakt, że dom nie jest podłączony do sieci elektrycznej, a zasilający go prąd wytwarzany jest przez oddzielny agregat prądowórczy.

Interesująca historia wiąże się również z powstaniem schroniska na niedalekiej Szrenicy. W 1918 roku, po powstaniu

Czechosłowacji organy czeskiej administracji z pobliskiej Jilemnice starały się ugruntować czeskie wpływy na podlegających im terenach, co doprowadziło do usunięcia dotychczasowego niemieckiego najemcy Vosecké boudy. Ten, niezadowolony z takiego obrotu spraw doprowadził do wybudowania drugiego budynku na szczycie Szrenicy, tuż za czeską granicą. W ten sposób w 1922 roku stał się zarządcą nowego schroniska. Nie posiadało ono części gospodarczej, w związku z czym miało niewielki wpływ na okoliczne środowisko. Do zdewastowania przyrody na Szrenicy doszło dopiero w latach 60, w związku z budową i eksploatacją centrum narciarskiego oraz wyciągu krzeselkowego ze Szklarskiej Poręby na szczyt góry.

43

Wielki Staw

Największe jezioro polodowcowe w Karkonoszach, usytuowane na wysokości 1225 m n.p.m., w kotle polodowcowym po polskiej stronie gór, na północno-wschodnim zboczu góry Smogornia (1489 m n. p. m.) powstało około 10 tysięcy lat temu. Zamyka je złożona z kamieni, piasku i ziemi morena o wysokości 30 m oraz sześćdziesięciometrowy rygiel skalny. Jezioro zasilają podziemne źródła i pochodząca z opadów woda. Wypływa z niego tylko jeden strumień o nazwie Biały Potok. Powierzchnia jeziora wynosi 8,321 ha, długość – 550 m, szerokość 178 m, a maksymalna głębokość – 24,4 m. Wysokość ścian otaczającego go kotła wynosi do 180 m. Według nowych badań przeprowadzonych w 2002 roku w okresie ostatnich 40 lat przeciętna głębokość jeziora obniżyła się do 8,56 m,

w stosunku do wcześniejszych 9,54 m. W takim wypadku Wielki Staw może całkowicie zniknąć za około 600 lat. Wody stawu są czyste i przezroczyste, zaś ich temperatura nawet w lecie nie przekracza 14 °C. W zimie tafla jeziora przez ponad pół roku skuta jest lodem. Przy północno-wschodnim brzegu, na głębokości od 2 do 5 m rośnie rzadki wodny widłak poryblin jeziorny. Z kolei na stromych zboczach kotłów znajduje się duże stanowisko wierzby lapońskiej. Od 1889 roku nad kotłem polodowcowym stało schronisko Księcia Henryka, które spłonęło w 1946 roku. Pozostała po nim tylko platforma z resztkami fundamentów.

44

Zamek Žacléř

Pierwsze wzmianki o gotyckim zamku Žacléř („castrum Scheczler“) pochodzą z roku 1334 i odnaleziono je w archiwum kapituły praskiej. W XV wieku warownię oblegali husyci, następnie zaś jej ówczesny właściciel Heřman ze Šumburku uczynił z niej siedzibę rycerzy – rozbójników. Według legendy proceder ukrócił pochodzący z Trutnova rycerz Albrecht z Trautenbergu, który skonfiskował też majątek zbója i wykorzystał go do rozbudowy Trutnova, Žacléře i okolicznych miejscowości. Jest rzeczą pewną, że w 1523 roku zamek rozbójników został spalony. W 1555 roku rycerz Kryštof z Gendorfu wyremontował budowlę, przekształcając ją przy okazji w zamek renesansowy. Podczas Wojny Trzydziestoletniej był dwukrotnie zdobyty przez Szwedów, którzy złupili

go i spalili. Kolejny remont budowli przeprowadzili jezuita, w pierwszej połowie XVIII wieku. W latach 1848–1895 właścicielami zamku byli członkowie rodów, do których należały tutejsze posiadłości ziemskie. Dokonali oni wielu modyfikacji budowli. Zburzono budynki gospodarcze, wzniesiono pseudogotyckie mury i zamkowy dziedziniec oraz założono zamkowy park. W 1945 roku zamek został obrabowany. Po pożarze dotychczasowy dach mansardowy zastąpiono dachem naczółkowym. Zamek wykorzystywany był jako internat zakładów Texlen, zaś w latach 80 jako hotel dla dzieci przyjeżdżających na zielone szkoły. Obecnie zamek nie jest dostępny dla zwiedzających.

45

Žalý

Žalský hřbet złożony jest z dwóch szczytów. Wyższy nosi nazwę Zadní Žalý i wznosi się na wysokość 1036 m n. p. m., przechodząc następnie w wysunięty na północny wschód, skalisty Žalský Kozi Grzbiet, którego ściana opada aż do Łaby, omijającej skałę na zakręcie zwanym Kanionem Łaby. Leżący bardziej na południe i niższy szczyt Přední Žalý, o wysokości 1019 m n.p.m. składa się głównie z ortognejsów.

W 1836 roku na szczycie Přední Žalý zbudowano niską kamienną piramidę, służącą do prowadzenia pomiarów, sygnalizowania i obserwacji na dalekie odległości. W latach 1888–1890 zastąpiła ją żelazna wieża widokowa o wysokości 15 m, ze wskaźnikiem stron świata i umieszczoną na szczycie chorągiewką pokazującą kierunek wiatru. Jej budowę sfinansowało niemieckie Stowarzyszenie Górskie, nie otrzymała jednak

urzędowego zezwolenia na eksploatację i w 1890 roku została rozebrana. Niedługo potem, w 1892 roku hrabia Jan Harrach zlecił wybudowanie stojącej tu obecnie kamiennej wieży widokowej im. Cesarza Franciszka Józefa, o wysokości 18 metrów i tarasem widokowym na wysokości 16,5 metra. Aby dostać się aż tam, należy pokonać 89 schodów. W 1890 roku na szczycie Žalého zbudowano drewnianą restaurację z werandą, która spłonęła po 10 latach. W 1904 roku hrabia Harrach zlecił wybudowanie nowej gospody, rozebranej później w czasie Drugiej Wojny Światowej w celu pozyskania budulca. W latach 2008–10 na starych fundamentach i w takiej samej postaci jak pierwsza budowla Harracha zbudowana została kolejna gospoda.

KARKONOSZE ZNANE I NIEZNANE

Wydane przez Administrację karkonoskiego Parku Narodowego w 2015 roku

Tekst: Jan Vaněk

Foto: Kamila Antošová, Radek Drahný, Simona Macháčková

Oprawa graficzna: 2123design s.r.o.

© 2015, Administracja Karkonoskiego Parku Narodowego
Dobrovského 3, 543 01 Vrchlabí

Wydrukowano na papierze z odzysku.

ISBN: 978-80-7535-003-9

112

SOS

150

STRAŽ
POŽÁRNA

155

LEKARZ

158

POLICJA

602 448 338 albo **1210**

(+48) 985 albo **601 100 300**

GOPR (CZ) / GOPR (PL)